

IZABRANA DELA
DAVIDA ALBAHARIJA

prvi tom

MAMAC
CINK

drugi tom

GEC I MAJER
KONTROLNI PUNKT

treći tom

SVETSKI PUTNIK
SNEŽNI ČOVEK

četvrti tom

PIJAVICE

peti tom

ŽIVOTINJSKO
CARSTVO
LUDVIG
MRAK

šesti tom

IZABRANE PRIČE

IZABRANA DELA DAVIDA ALBAHARIJA
PETI TOM

Urednici

Nikola Petaković

Borislav Pantić

Copyright © David Albahari

Copyright © 2015 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

Ilustracija na naslovnoj strani

Borislav Pantić

Dragan Bibin

Fotografija autora

Photo Copyright: Das balue Sofa/Club Bartelsmann

Izdavanje ove publikacije podržalo je
Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije

ISBN 978-86-7702-424-6

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, preštapavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2015.

DAVID ALBAHARI

ŽIVOTINJSKO
CARSTVO

LUDVIG

MRAK

Čarobna
knjiga

SADRŽAJ

ŽIVOTINJSKO CARSTVO.....7

LUDVIG 111

MRAK..... 217

ŽIVOTINJSKO CARSTVO

UVOD

Rukopis koji se ovde nudi čitaocu pronađen je u jednoj kanti za otpatke na beogradskom aerodromu krajem juna 2005. godine. Rukopis se nalazio u plavoj fascikli po kojoj su bili izlepljeni likovi iz Diznijevih crtanih filmova. Osoba koja ga je izvadila iz plastične kese sa đubretom, uverena da je reč o nekim pričama za decu, odnela ga je kući, ali čim je primetila da se u tekstu pominju vojnici i kasarne, predala ga je aerodromskoj službi obezbeđenja. Službenik koji je primio rukopis bio je pesnik amater, član Književnog društva „Oskar Davičo“. On se zainteresovao za rukopis, počeo da ga čita i nije mogao da ga ispusti iz ruku sve do kraja. Onda je prosledio tekst predsedniku društva, a on ga je odneo svom kumu, uglednom književnom kritičaru koji je napisao preporuku za objavljivanje „ovog uzbudljivo napisanog“ romana. Preporuka je dospela do urednika u maloj izdavačkoj kući Prostor. Urednik je prihvatio da objavi rukopis i dugo je radio na njemu. Uspeo je da razreši većinu nejasnih mesta u rukopisu, a posebnu pažnju je posvetio beleškama: utvrdio je njihov pravi redosled, očistio ih od nekih nelogičnosti i nepotrebnih ponavljanja, ali nije uspeo da utvrdi koliko je ljudi učestvovalo u njihovom nastajanju. Na kraju, treba reći da je on samostalno odlučio da na koricama knjige ne piše da je u pitanju „delo nepoznatog autora“, kojih ima u velikom broju u istoriji književnosti, već da je bolje da se izmisli neko ime, bilo kakvo, koje će čitaoci povezivati sa naslovom romana. Ukoliko se kasnije pojavi pravi autor rukopisa, njegovo ime će odmah zauzeti mesto koje mu pripada na koricama knjige.

PROLOG

Od juče, svet je postao malo bolje mesto.¹ U njemu, naime, nema više Dimitrija Donkića. Ubio sam ga. Ne znam koga je to više iznenadilo: njega ili mene, ali pretpostavljam da se to nije moglo izbeći: ja sam se iznenadio što je on zaboravio, on se iznenadio što sam ja upamtio. Pamtiti nešto četrdeset godina, i to sa toliko detalja, nije mali poduhvat, premda je bilo trenutaka kada sam bio spreman da istog časa pređem u suprotni tabor, među one koji zaboravljaju. Tako je lepo zaboravljati, rekao sam pred svima, tako lako u poređenju sa svim onim što moraš da naučiš da bi umeo dobro da pamtiš. Dovoljno je prepustiti se vremenu i zaborav će ubrzo načeti tkivo svake uspomene. Pamćenje, s druge strane, strepi od vremena i čini sve što može da bi mu umaklo, što je zapravo smešno, jer niko ne može od njega da pobjegne. Izuzetak su osobe kao što sam ja, osobe koje se uopšte ne snalaze u vremenu i pamćenju, i žive nasumičan život, ne onako kako one hoće, već onako kako im drugi odrede, čak i onda kada im se, tim drugima, čini da ništa nikome ne određuju. Ukratko rečeno, da sam ja bio zadužen za nalaženje Dimitrija Donkića, to se verovatno nikada ne bi dogodilo, i ko zna koliko puta sam prošao pored njega na ulicama Toronta². Mara ga je, u stvari, prepoznala, iako nije uopšte znala da je to čin prepoznavanja. Da nije bilo Mara, ne bi bilo ni ove priče ili bi postojala u nekom drugom obliku, gde bi možda svako od nas igrao drugu ulogu. Mara je bila jedna od onih osoba koje naizgled ništa ne primećuju oko sebe, iako doista vide skoro sve. Bezbroy puta sam se uverio u tu njenu sposobnost

i nisam prestajao da se čudim, što je nju samo nagonilo na dodatni smeh. Šetali smo te večeri pored obale jezera. Bilo je toplo, vazduh je bio vlažan i nepokretan, i mladići i devojke su povremeno histerično vikali kao da će ti krici odneti omorinu od koje nije moglo da se diše. Tada me je Mara uhvatila za lakat i rekla: „Pogledaj onog čoveka u kišnom mantilu, sa tim crnim podlivima ispod očiju izgleda kao rakun.“ To je još jedan primer iz arsenala naših razlika i, da sam ja uočio tog čoveka, učinio bih to zbog kišnog mantila, tako neprikladnog za lepljivo veče, a ne zbog podliva ispod očiju koji su je podsetili na rakuna. Rakun, da, to je bila ta reč. U vreme kada smo Dimitrija Donkića zvali Rakun, niko od nas nije video tu životinju u stvarnosti. U zoološkom vrtu u našem glavnom gradu bilo je vukova, lavova, tigrova, žirafa i slonova, raznih miševa i fazana, ali ne pamtim da je postojao kavez sa rakunima.³ Prvi put sam ih video kada smo došli u Toronto, ali ni tada nisam pomislio na Dimitrija Donkića, nisam mislio ni na šta, jer sam očajnički želeo da sve to ostane iza mene, te da što pre počnem život iz početka, i da se naučim ponovo da sanjam. Možda sam, kao što sam rekao, prolazio pored njega – novi imigranti pohađaju ista mesta – i nisam uviđao da je to on. Tada, sada, bilo kada, nema tu neke razlike, jer je meni, po svemu sudeći, bilo dodeljeno da ga ubijem, što znači da bi krajnji rezultat uvek bio isti. Posle smrti, rekao sam Mari, sve se ionako izjednačava. „Ne“, odgovorila je Mara, „tek se posle smrti pokazuju razlike.“ Dobro, složio sam se, slegnuo ramenima i spremio se da idem dalje, jer sam znao da se sa Marom ne vredi raspravljati. Čak i ako na kraju prizna poraz, učiniće to samo zato da bi ga predstavila kao svoju kamufliranu pobedu. Kamuflaža je dobra reč, podseća me na vreme kada sam upoznao Dimitrija Donkića. Maru tada nisam još poznao, iako je živela u istom gradu i igrala se u istom parku u koji sam često dolazio, ali ona je tada bila trogodišnja devojčica i više su je zanimale lutke i druge igračke od natmurenog, usamljenog vojnika koji je, protivno svim propisima, ležao i dremao na klupi. Sedamnaest godina kasnije,

kada sam je upoznao na Filološkom fakultetu u Beogradu, i ona i ja smo se trudili da zaboravimo taj park (i mnoga druga mesta, naravno), ali upravo nas je nečije pominjanje Banjaluke, koje je iznenada odjeknulo u hodniku, navelo da se pogledamo, i od tada nismo, ako tako mogu da kažem, prestali da se gledamo. I, evo, odmah ću reći: Mara je moja savest. Mara je moja dobra volja. Mara je ona koja uradi sve što obećam a nikada ne ispunim. Bez nje, to je sada sasvim izvesno, ni mene ne bi bilo ili bih postojao u nekom teško sagledljivom obličju, pod ko zna kojim imenom. Čak i ova priča, ova povest o Dimitriju Donkiću, jednim delom je priča o Mari, bez obzira na to kako ću da je ispričam. A kako god to da učinim, uvek će to biti neuspešan pokušaj, upozorio sam Maru, jer ima stvari, ima ljudi i zbivanja koji su veći od reči, izlaze iz obima rečenica i prekoračuju granice priče. Dimitrije Donkić, rekao sam Mari, bio je jedan od njih.

PRIČA

On i ja smo se upoznali u Banjaluci, u kasarni u kojoj je trebalo da provedemo svoj vojni rok. Predstavljali smo se kao Beograđani, iako je on živeo u Novom Beogradu a ja u Zemunu. Prišao mi je dok sam čekao u redu da me upišu u vojne knjige i daju mi odeću, sagnuo se (bio je viši i krupniji od mene) i šapnuo mi na uvo: „Doznao sam da si Beograđanin, hvala bogu, jer kada čujem one druge glasove i akcente, dođe mi da poludim. Sve to treba umlatiti, šta kažeš?“ Ništa nisam rekao i on se ubrzo udaljio. Sada se kajem što nisam ostao dosledan i stalno mu odgovarao ćutanjem, ali tada sam bio zastrašen pričama, koje sam slušao pre odlaska u vojsku, pričama o tome da vojna obaveštajna služba zna ko je sve bio uključen u studentske proteste koji su se nekoliko godina ranije odigrali u Beogradu.⁴ Moja uloga je bila beznačajna – bio sam član jednog od mnogih odbora i komiteta sa zvučnim imenima, a u stvarnosti sam možda tri puta odneo neke papire u prostorije u kojima su zasedali drugi odbori, verovatno važniji od nas. Nikada, međutim, nisam dobio ništa da vratim, što bi možda moglo da znači da sam bio član radne grupe koja je spremala materijal za rad nekog odbora, ali isticanje beznačajnosti mog angažmana nije smirivalo moju strepnju. Glasine koje su kružile Beogradom govorile su o nedaćama koje su spopadale čak i osobe za koje su svi znali da su bile samo nemi posmatrači. Neki od njih, na primer, nisu više uspevali da redovno polažu ispite, drugima su volšebno nestajali pasoši, treći nisu mogli da dobiju dozvolu za stalni boravak u glavnom gradu, a četvrti su

brzo poslata na odsluženje vojnog roka. Nikome se, koliko je meni bilo poznato, nije ništa desilo, ali vojska je predstavljala toliko mračno područje da je moja zabrinutost ipak bila prihvatljiva. To je, verovatno, još jedan razlog za moju nepoverljivost prema Dimitriju Donkiću, iako ništa nije izazivalo sumnju i sve se odvijalo na uobičajen način. Regruti su nastavili da stižu u kasarnu tokom naredna dva-tri dana i početna haotičnost je polako prelazila u stanje reda. Naučili smo gde su nam kreveti, gde spavaonice a gde treba da budu nožni prsti kada se ujutru postrojimo ispred naše zgrade. Postali smo članovi desetina koje su formirale četu, dobili desetare i vodnike, potporučnike i poručnike. Dobili smo drvene kasete za smeštaj naših stvari, a nekoliko dana kasnije dobili smo oružje, neko pušku, neko automat a neko puškomitraljez⁵. Pre toga usledio je prvi odlazak na kolektivno tuširanje, ispunjen gomilom vulgarnosti i maltretiranjem onih koji su se na bilo koji način izdvajali, što je dovelo do ubrzanog stvaranja novih saveza i raznih grupa, koje su se svojski trudile da nam pokažu da je život u kasarni nemoguć za onoga ko ostane izvan tih grupacija. Međutim, bilo je dovoljno upornih koji su uspeali da ostanu nezavisni i zadrže status pojedinca, što je i meni neko vreme polazilo za rukom. Onda sam kapitulirao. Naime, sve to vreme, dakle, tokom tih prvih dana i nedelja, Dimitrije Donkić nije prestajao da skakuće oko mene, da zapitkuje i da se raspituje. Stalno je nešto tražio, a onda, kada bi dobio to što je tražio, nije ni pomišljao da to vrati u dogovorenom roku, da bi vas posle iznenadio nekom neuobičajenom ponudom ili malim poklonom, recimo, kutijom napolitanki, umotanom u stranicu iz nekih novina. U vojsci, u kojoj mladi vojnik stalno misli da su ga svi zaboravili i da više ne postoji kao ljudsko biće, takvi mali potezi značili su mnogo više nego sličan postupak u svetu civila. U vojnom svetu svaki takav postupak delovao je iskreno, bio je besprekorno čist i donosio je izvesnu meru nade u ljudsku dobrotu. Ne želim time da kažem da je boravak u kasarni bio obeležen surovošću i nedostatkom ljudskosti, jer je među vojnicima

bilo mnogo više onih koji su, iako to čudno zvuči, uživali što su u uniformi. I kao što se na nekim vojnicima – na meni, na primer – videlo da ne znaju šta da rade sa očajanjem koje ih je pritiskalo kao najteži teret, na licima mnogih drugih lebdeo je izraz zadovoljstva. Jedino je lice Dimitrija Donkića ostalo nepromenjeno, odnosno, tačnije rečeno, na njegovom licu pojavljivala su se oba izraza, u zavisnosti od toga sa kim je razgovarao.⁶ Meni je pokazivao očajanje, drugima je pokazivao zadovoljstvo, ali ništa nije kazivalo koji od njih je tačan. Bilo kako bilo, nastavio sam da mu popuštam i polako da dospevam pod njegov uticaj. Da sam tada znao u šta to vodi, sve bi bilo drugačije. Doduše, tada možda ni ja ne bih bio živ, što znači da niko ne bi mogao da ispriča šta se desilo Dimitriju Rakunu, Miši Vrapcu, Redžepu Zmiji i Goranu Krpelju. Da, drugim rečima, svi su oni mrtvi, svi osim mene, a mene su zvali Tigar. Naime, recitovao sam Blejkovu pesmu o tigru. Recitovao sam je prvo na engleskom (Tyger! Tyger! burning bright in the forests of the night, what immortal hand or eye could frame thy fearful symmetry?), potom na srpskom, u svom slabom prevodu (Tigre, tigre, koji goriš u šumama mračne noći, čija li ti ruka skova simetriju tvoje moći?), jer nijedan drugi nisam znao.⁷ Pesa im se dopala, naterali su me da je još dva puta ponovim i onda me nagradili aplauzom. Sve se to događalo ispred vojničke kantine, uz predvidljiva dobacivanja drugih vojnika („Jebô te taj tigar“, „Mama ti je tigrica, sine!“ i slično). Tada je Dimitrije Donkić rekao da je red, budući da su njih trojica već imali, kako je rekao, životinjske nadimke, da i ja dobijem takav i da će me ubuduće svi zvati Tigar. Ubrzo posle toga neko je našu grupu nazvao „Životinjsko carstvo“, te je i Miša, kada nam se kasnije pridružio, dobio odgovarajući nadimak, tj. postao je Miša Vrabac. Pre njegovog dolaska, na samom početku postojanja „Životinjskog carstva“, Dimitrije Donkić i ja činili smo jedan par, s obzirom na to da smo obojica bili iz Beograda, a Redžep Zmija i Goran Krpelj, koji su bili iz Prištine, predstavljali su drugi par. Posle toga, ja sam neko vreme bio u dobrim odnosima sa

Redžepom, dok su Goran i Dimitrije postali nerazdvojni. Sa Mišinim dolaskom sve se izmenilo, jer je dolaskom petog člana grupa izgubila svoju jednostavnu simetriju i uvela nas u svet asimetričnih podela, povezan sa tajnim dogovaranjima, transferima uticaja, lažima i nepredvidljivim obrtima. Miša se u prvi mah družio samo sa mnom, što je navelo Redžepa, Dimitrija i Gorana na formiranje, kako smo ih Miša i ja nazvali, „prve udarne trojke Životinjskog carstva“. Koristim ime Miša jer se on tako predstavljao, a njegovo pravo ime, u stvari, bilo je Miodrag i svi su ga zvali Majk. Majk i Miša ne zvuče baš slično i to je sigurno doprinelo pometnji u potrazi za nekim ko je trebalo da se zove Miodrag. Kada je kasnije Miša postao blizak sa Dimitrijem Donkićem, odnosno kada je bio primoran da se bar malo zbliži s njim, Redžep se ponovo uortačio sa Goranom, a ja sam ostao sam. Ali ne žalim zbog toga. U vojsci, samoća je najveća dragocenost, što znači da je većina ne poštuje. Onog trenutka kada neko pokuša da se osami, istog časa, kao da su samo vrebali priliku, prilaze mu dvojica-trojica vojnika i počinju da ga ometaju na najraznovrsnije načine. Posmatraču sa strane to bi izgledalo kao kakva igra: prvo se iz grupe izdvoji jedan koji pokuša da se udalji brzim ili sporim hodom ili se pak gega kao patka, ali bez obzira na to kako se kreću, onaj prvi se uvek vraćao u grupu iz koje je probao da utekne. Neko je, u vojnom vrhu, pretpostavljam, strahovao od mogućnosti da ta želja za samoćom predstavlja uvod u put bez kraja, u moguće samoubistvo, koje bi bacilo ljagu na vojsku i uticalo na povećanje broja onih koji su pokušavali da se oslobode obaveze služenja vojnog roka.⁸ Ali sve vreme, sam ili ne, osećao sam kako Dimitrije čuči iza mojih leđa i čeka povoljan trenutak da mi se što više približi. Prilazio mi je polako, bez žurbe, vešto me pridobijajući za sebe i ne dozvoljavajući mi da sagledam stvari onakve kakve jesu. Posle uvodnog nastupa u prostoriji sa novim regrutima, uz lukavo insistiranje da smo, kao deca velegrada, nešto više od drugih ljudi, od tih, kako ih je Dimitrije nazivao, „ubogih nesretnika“, kojima je sudbina dodelila da se rode u

varošicama i palankama širom zemlje, sa iznenađenjem sam shvatio da je on tim rečima taknuo nešto u meni što mi se nije dopalo i što je lako moglo da me navede da ga sledim kao pas.⁹ Međutim, on je nešto drugo smislio za mene. „Pseće uloge“ dobili su Redžep Zmija i Goran Krpelj, dok sam ja bio predviđen za ulogu mamca za onoga zbog koga se sve to dešavalo. Sve to sam doznao kasnije, kada sam, zajedno sa Marom, pokušavao da rekonstruišem ceo tok događaja. Tih dana sam srećno istrčavao ispred zgrade u kojoj su bili smešteni vojnici nekoliko četa i čekao da se pojavi Dimitrije Donkić. On je uvek stizao sa mnoštvom informacija o kasarni, vanjskom svetu, pojedinim vojnicima i oficirima i, što je posebno važno, sa džezvom za crnu kafu. Uvek je znao gde se nalazi neka dovoljno zatvorena prostorija u kojoj smo mogli da pijemo kafu i razgovaramo. Ispostavilo se da je slušao sličnu muziku kao i ja, te da je u svoje omiljene pisce uvrstio one koje sam uvek voleo, Sarojana i Vulfa i, više od svih, Foknera. Kasnije, kada sam zajedno sa Marom pokušao da rekonstruišem ceo tok događaja, nikako nismo uspevali da razumemo kako sam mogao onako slepo da mu verujem. Dobro je, rekao sam, da njegovi zahtevi nisu bili veliki, bar u početku, a tačno je da sam se navikao na njega kao na neku adiktivnu supstancu koja mi nije neophodna za redovno funkcionisanje, premda se čovek bolje osećao sa njom nego bez nje. Sada za to mogu da krivim samo ono osećanje strašne praznine i besmisla koje obuzme čoveka kada se nađe u neželjenoj situaciji, jer mu onda, u takvim situacijama, svaki i svačiji gest dobre volje znači više nego u uobičajenim, svakodnevnim zbivanjima. Bilo kako bilo, ja sam drhtao u iščekivanju da vidim Dimitrija Donkića, umesto da sam se upitao otkud on sve to zna, odakle mu poverljive informacije o raznim ljudima i događajima. Ništa od toga tada mi nije bilo važno jer mi je Dimitrije Donkić pružao ono za čime sam žudeo: odnosio se prema meni kao prema jasno definisanom pojedincu, sa prepoznatljivim identitetom, a ne kao prema osobi bez identiteta, samo jednoj od mnogo istih takvih, koje su odgovarale vojsci

i u kakve je vojska htela da nas pretvori. Subotom, kada smo masovno odlazili u grad, moglo se lepo videti da smo mi, u stvari, bili nevidljivi, jer su ljudi hodali pored nas kao da nismo postojali. Pogotovo se to dobro videlo u pogledima devojaka koji su prolazili kroz nas kao nekakvi rendgenski zraci, a ako bismo se odvažili da im se obratimo, začuđeno su gledali visoko iznad naših glava kao da ti čudni glasovi dopiru sa mesta izgubljenog u beskraju svemira. Pritom uopšte nije bilo važno da li je taj vojnik bio zgodan, visok ili nizak, sačinjen od sala ili mišića. Rezultat je uvek bio isti. To je, valjda, trebalo da bude onaj „univerzalni vojnik“ o kojem je nekada pevao buntovni Donovan. „Nikada od vas neće nastati dobri vojnici“, hrapavim glasom rekao nam je poručnik i meni je srce zalupalo kao da je poručnik rekao da će me pustiti kući. „U ratu“, nastavio je, „vaš prosečan životni vek, kao pripadnika motorizovane pešadije, iznosi oko sedam minuta, a naš zadatak je da vas spremimo tako da svakog od tih sedam minuta budete bolji od bilo kog protivnika.“ Završio je sa pozdravnim govorom i komandovao polazak na doručak. Krenuli smo za njim, oborenih glava, kao da nas vode na gubilište a ne u trpezariju. „Poručnik sere kvake“, glasio je komentar Dimitrija Donkića za vreme doručka. „Sedam minuta, malo sutra!“ On zna, rekao je Dimitrije, neke druge pokazatelje u kojima se tvrdi da je naš prosečan životni vek dva sata i dvadeset minuta! Vojnici za stolom su počeli veselo da se klibere i podgurkuju, kao da je rat već počeo i oni odneli prvu, važnu pobedu. Dimitrije se nacerio i rekao mi preko stola: „Za nas to ne važi, mi ćemo živeti večno.“ Nasmejao sam se i odmahnuo rukom. Drugom rukom pokušavao sam da skinem kajmak sa šolje bele kafe, ali on se teglio i kidao i beličasti komadići su se ljuljuškali na ustalasanoj površini. Nikad nisam voleo kajmak na mleku i sada sam piljio u šolju na stolu i nemo ponavljao u sebi: Drugi put uzmi čaj, drugi put uzmi čaj! Uprkos tome, bio sam potpuno miran. Dimitrijeve reči su očigledno delovale na mene, bez obzira na to što sam bio ubeđen da je izmislio celu priču i da je poručnikov podatak tačan. Ali u tome se i sastoji vrlina